Philippe Herreweghe, 70 jaar

Muziek als belangrijkste motor

In mei wordt Philippe Herreweghe 70 jaar. De gevierde Belgische dirigent richtte de succesvolle ensembles Collegium Vocale Gent en Orchestre des Champs-Elysées op. Hij heeft in zijn leven veel mooie kansen gekregen, maar heeft er ook hard voor gewerkt. Stilzitten is hij voorlopig absoluut niet van plan. 'Ik ben actiever dan ooit. Mijn agenda voor de komende vijf jaar ligt al vast.'

TEKST: ERNA METDEPENNINGHEN,
FOTO'S: MICHIEL HENDRYCKX

'Misschien is 70 wel een symbolisch getal, maar het is tegelijkertijd ook relatief', zegt Philippe Herreweghe tijdens ons gesprek in zijn art nouveau-huis in Elsene (Brussel), ontworpen door Victor Horta. 'Ik heb de laatste tijd veel Dostojevski gelezen en in die tijd was een vrouw van 26 al afgeschreven. Maar ik heb het geluk gezond te zijn en voel mij helemaal niet oud. De gemiddelde Belg wordt 83, geloof ik. Mijn vader werd 87, dus kan ik zeker nog vijftien jaar verder. Ik ben actiever dan ooit en denk helemaal niet aan mijn pensioen, maar opeens is er ook het besef dat de tijd van een mensenleven beperkt is. Ik heb geluk gehad dat ik in mijn leven veel mooie kansen heb gekregen. Zo heb ik ensembles opgericht, zoals Collegium Vocale Gent en het Orchestre des Champs-Elysées, die het erg goed doen. (Het Orchestre des Champs-Elysées viert dit jaar zijn 25-jarig bestaan met een reeks concerten met de integrale uitvoering van de symfonieën van Beethoven o.l.v. Philippe Herreweghe, red.) En ik ben al meer dan vijftien jaar eerst chef- en daarna hoofddirigent van het Antwerp Symphony Orchestra (voorheen: deFilharmonie), dat nu in de mooie, vernieuwde Koningin Elisabethzaal in Antwerpen kan spelen. Eindelijk. Een zaal is voor een orkest als zijn instrument en de psychologische stimulans voor de musici valt niet te onderschatten.' ›

‘Mijn vader was ervan overtuigd dat ik door de muziek een miserabel bestaan zou leiden. Hij heeft er alles aan gedaan om die droom kapot te maken’

‘Maar ik heb ook hard gewerkt. Had ik het anders gewild? Misschien had ik een degelijk pianist kunnen worden en carrière kunnen maken. Misschien had ik me op een professionele manier op het dirigeren moeten voorbereiden. Op dat gebied ben ik autodidact en dat speelt me nog steeds parten. Mijn slagtechniek is echt niet zo goed. Maar dat neemt niet weg dat ik al heel wat prominente orkesten heb mogen dirigeren, zoals het Rotterdams Philharmonisch Orkest, het Concertgebouworkest, de orkesten van de Tonhalle Zürich en Dresden en het Gewandhausorchester van Leipzig. En dat ze mij terugvragen! Mijn agenda voor de komende vijf jaar ligt vast. Er is nog zoveel dat ik zou willen doen en ontdekken. Ik zou ook veel meer willen lezen, literatuur en wetenschappelijke werken. Waarom is muziek zo essentieel en wat is het verband met grote literatuur?’

Het huis te klein

Bij mijn vraag naar de hoogtepunten van zijn carrière begint Philippe Herreweghe bij zijn kinderjaren, hoewel toen nog geenszins van een mogelijke carrière als musicus sprake kon zijn. ‘Mijn vader was huisarts, mijn moeder onderwijzeres. Vader was helemaal niet artistiek begaafd of geïnteresseerd, mijn moeder wel. Ze speelde erg goed piano en gaf me mijn eerste pianolessen toen ik nog een peuter was. Een vriend van mijn vader, een chirurg en groot melomaan, die een eerste prijs zang en cello had behaald, raadde mijn vader aan mij naar het conservatorium te sturen en zo begon ik op achtjarige leeftijd notenleer en later piano te studeren. Ik was twaalf toen ik mijn diploma notenleer haalde en werd daarna leerling van een buitengewoon pianist: Marcel Gazelle. Hij was ooit een wonderkind en later de vaste begeleider van Yehudi Menuhin. Gazelle was ook een tijdlang directeur van een school in Londen waar Menuhin jonge musici naar Russisch voorbeeld wilde drillen. Een leerling moest huilend uit de les komen, anders zat het niet goed! Hoe dan ook, ik keek enorm op tegen Marcel Gazelle. Op het conservatorium kon ik weer ademhalen, voor mij een tempel van emotie, te midden van mensen die leefden voor de kunst en niet bourgeois, bekrompen waren.’

‘Daarvoor zat ik op school op het Sint-Barbaracollege in Gent bij de jezuïeten. We hadden een schoolkoor, geleid door een pater die het conservatorium had doorlopen en er was een dagelijkse mis waarin wij gregoriaans zongen. Het schoolkoor repeteerde drie maal per week en we zongen Palestrina, Lassus, Bach en af en toe – als de pater verhinderd was – mocht ik het koor leiden. Dankzij mijn pianostudies kon ik ook wat op het orgel rommelen! En ik componeerde ook. Ik heb zelfs voor het koor een opera geschreven! En omdat ik goede schoolresultaten behaalde, was het geen probleem. Maar toen ik rond mijn zestiende meedeelde dat ik van muziek mijn beroep wilde maken, was het huis te klein. Tot overmaat van ramp zweerde ik op dat moment vooral bij de oude muziek. Mijn vader was ervan overtuigd dat ik daar onmogelijk van kon leven en een miserabel bestaan zou leiden. Of als gefrustreerde pianoleraar zou eindigen. Hij heeft er alles aan gedaan om die droom kapot te maken. Wat moest ik dan doen? Ik kende een arts die psychiater was en “een halve kunstenaar” en ik dacht dat dit misschien een goede combinatie voor mij zou zijn. Ik zou geneeskunde studeren, psychiater worden en daarnaast

dirigeren. Want dat trok mij uiteindelijk meer aan dan een solistencarrière. Thuis had ik immers al vroeg de muziek uit de radio "gedirigeerd", stokje in de hand. De studie geneeskunde heb ik afgemaakt, de specialisatie psychiatrie heb ik afgebroken en opgegeven.'

Aparte benaderingswijze

'Een andere belangrijke periode was uiteraard de oprichting van Collegium Vocale. Dat deed ik tijdens mijn studentenjaren met vrienden van de universiteit. Aanvankelijk telde dit studentenkoor 80 zangers, achttienjarige jongens en meisjes die volgens strenge regels werden geselecteerd – maar toch eigenlijk amateurs. Met hen wilde ik barokmuziek brengen op oude instrumenten naar het voorbeeld van Gustav Leonhardt, mijn idool. Maar dat moest met een kleiner koor gebeuren. Dus reduceerde ik de groep om met een beperkt ensemble kwaliteit te kunnen presenteren. Om bij de ontslagen niet van partijdigheid beschuldigd te worden, nam ik eerst mijn zussen in het koor op om ze er ook uit te kunnen werken', herinnert Philippe Herreweghe zich lachend.
'Met onze vertolkingen streefden we vooral naar authenticiteit. Onze aparte benaderingswijze werd opgemerkt door Nikolaus Harnoncourt en Gustav Leonhardt, die ons uitnodigde om aan hun opnames van de verzamelde Bach-cantates mee te werken. Uiteraard heb ik toen veel geleerd en daarna is alles in een stroomversnelling geraakt... Er kwamen uitnodigingen uit Parijs, mijn eerste opname van de *Matthäus-Passion*, en de ontdekking dat ik van de muziek zou kunnen leven – wat ik nooit had kunnen dromen. Je had de *boom* van de jaren zeventig, de oude-muziekbeweging, de pro's en de contra's en ons vaste geloof dat de muziek van Bach en de barokmuziek in het algemeen overtuigender klinkt als ze wordt uitgevoerd in de stijl van toen.'
'Ondertussen is Collegium Vocale Gent (zoals het ensemble nu officieel heet) uitgegroeid tot een uiterst flexibel ensemble, te gast op alle belangrijke podia (zoals binnenkort opnieuw Amsterdam) met een ruim repertoire uit verschillende stijlperiodes en waarvan de zangers stuk voor stuk solisten zijn. Jaarlijks beluistert Dominique Verkinderen, verantwoordelijk voor de werving en casting, daarvoor zo'n vijfhonderd kandidaten. Voor composities uit de late renaissance werken we met vijf, zes of tien zangers met de juiste stem, artisticiteit en taalgevoel. Voor Bach kiezen we er twaalf uit, maar we kunnen ook een groot koor van vijftig en meer samenstellen. (Op uitnodiging van de befaamde Accademia Chigiana in Siena en ook door de impuls van het Cultuurprogramma van de Europese Unie werkt Herreweghe samen met het Collegium Vocale Gent actief aan de uitbouw van een groot symfonisch koor op Europees niveau).'

Geestdriftige tieners

'Een aantal mooie oratoria, bijvoorbeeld van Haydn, verdienen een herlezing en ik zou dat graag doen. Dan denk ik ook aan de aartsmoeilijke koorpartij uit Beethovens *Missa Solemnis*. Er zijn weinig goede koren voor de oratorium-literatuur, misschien drie of vier. In België is er geen enkel. Prach- ›

tige koorwerken zoals het *Requiem* van Dvorák krijgen niet wat ze verdienen wanneer ze door een orkestdirigent zonder koorverleden worden geleid. Als je een Slavisch koor hebt, is dat natuurlijk wel een voordeel. Maar zingen en aandacht voor de tekst zijn de basis van muziek. Ik zou graag een aantal topwerken willen uitvoeren en opnemen. Dan denk ik onder meer aan de *Psalmensymfonie* en *Les Noces* van Stravinsky, aan *Threni* of de *Faust Szenen* van Schumann. Maar dat werk vraagt twee koren en elf solisten. Welke concertorganisator durft dat nog aan? Dan maar liever de zoveelste *Messiah*. Die vult nog de zaal.'

'Het muziekleven heeft in het oude West-Europa aan veerkracht verloren. Ik herinner mij concerten met Bach-cantates in Moskou voor een zaal overwegend met enthousiaste jonge mensen gevuld. Of een optreden in Zuid-Korea waar ik na een concert werd opgewacht door een groep geestdriftige tieners. Eerst dacht ik dat ze op iemand anders wachtten! In het onderwijs is nauwelijks nog plaats of aandacht voor (klassieke) muziek, en ook thuis wordt er nog zelden samen muziek gemaakt. Terwijl muziek maken toch de basis blijft om interesse te wekken. Het moet een heerlijke tijd zijn geweest toen de meeste concertbezoekers ook zelf als amateurs actief muziek beoefenden en zo in staat waren intens mee te leven en subtiliteiten te waarderen. Hopelijk gaat dit toch niet helemaal verloren, want er blijft nog zoveel te ontdekken – ook voor mij. Ik wil nieuwsgierig blijven en me zo breed mogelijk informeren over de algemene historische en culturele context van de werken die ik dirigeer. Ik streef ernaar me helemaal in te werken in de muziek die ik uitvoer en probeer die inleving over te brengen op het publiek. Dat houdt gelukkig veel meer in dan de juiste gestiek hebben. Hiervoor zei ik al dat mijn gestiek nogal "persoonlijk" is en dat beperkt soms mijn mogelijkheden. Ik heb niet, zoals traditionele dirigenten, die complexe taak op het conservatorium geleerd. Maar degenen die wel die achtergrond hebben, behalen niet altijd de beste resultaten. Gustav Leonhardt bijvoorbeeld kon eigenlijk niet dirigeren, maar kon op een fantastische manier een werk onder zijn handen tot leven brengen. Nog altijd vind ik het jammer dat ik daar destijds niet meer aandacht aan heb geschonken, maar ik heb veel geleerd in de concertpraktijk, van toporkesten en solisten met wie ik articulatie en frasering bespreek.'

Feeling met muziek

Tijdens zijn carrière evolueerde Philippe Herreweghe van de barokmuziek naar het grote symfonische repertoire en dirigeerde zelfs af en toe hedendaagse composities. Is er een link die tussen die werken? En is er muziek die hij nooit zou vertolken?

Herreweghe: 'De muziek moet een goede structuur hebben. Het liefst moet er emotie en polyfonie in zitten en ik moet er uiteraard *feeling* mee hebben. Ik zal nooit muziek dirigeren waarvoor ik me niet competent voel, bijvoorbeeld door mijn niet-optimale slagtechniek. Zoals Bartók of bepaalde werken uit de Franse barok die ik te simplistisch vind. Opera is ook niet bepaald mijn domein. Ik heb werken uit de barok gedirigeerd, sommige met succes, andere waren eerder een negatieve ervaring. Zo heb ik problemen met ensceneringen die tegen de muziek ingaan of de keuze van zangers die ik niet geschikt vind. Ik wil kunnen meedenken met de regisseur. Maar ik sta niet bepaald te popelen om opera's te dirigeren, tenzij het de *Dreigroschenoper* van Kurt Weill is! Mozart-opera's vind ik fantastisch, maar ik dirigeer toch liever Mahlers *Das Lied von der Erde*.'

Deze zomer vindt voor de zeventiende keer festival Collegium Vocale Crete Senesi plaats in een van de mooiste streken van Toscane, waar Philippe Herreweghe een huis heeft. Ver weg van alle drukte, organiseert hij samen met Collegium Vocale Gent concerten op kleine locaties in de buurt. Met medewerking van bevriende musici en financiële hulp en ondersteuning van sponsors en vrijwilligers. Achteraf wordt nagebabbeld of samen gegeten. Dit jaar wordt als een feesteditie aangekondigd ter gelegenheid van zijn 70ste verjaardag. Met als blikvanger een uitvoering van de *Maria Vespers* van Monteverdi (die 450 wordt!). Een compositie die Philippe Herreweghe al altijd in Italië wilde uitvoeren, zegt men. Maar er is meer: in zijn geloof dat muziek een belangrijke motor kan zijn, wil hij jaarlijks een aantal jongeren uit heel Europa uitnodigen. Geen musici maar studenten die van muziek kunnen genieten, en hun horizon willen verruimen door gesprekken met bijvoorbeeld een politicus, een schrijver en/of een econoom.

Maar eerst zijn eigen feestje op 2 mei, als hij 70 wordt! L

Ter gelegenheid van Philippe Herreweghe 70 vinden er op 19, 20 en 21 mei concerten plaats van Antwerp Symphony Orchestra.
Zie: www.antwerpsymphonyorchestra.be
Voor concerten van Collegium Vocale Gent, zie: www.collegiumvocale.com

Festival Collegium Vocale Crete Senesi, 6 t/m 11 augustus 2017.
Meer informatie: www.collegiumvocalecretesenesi.com

Collegium Vocale Gent